

Te paard van Bazel naar Montpellier

Erika Kuijpers

Historici van naam nemen in Frankrijk een prominente plaats in in het openbare leven. Dat geldt zeker voor Emmanuel Le Roy Ladurie die sinds het succes van *Montaillou* bij een groot publiek bekend is. Van dat boek werden alleen in Frankrijk al zo'n 200.000 exemplaren verkocht. Onlangs was hij in Nederland ter gelegenheid van de verschijning van de Nederlandse vertaling van zijn jongste geesteskind: *Le siècle des Platter. De eeuw van de familie Platter (1499-1628)*. *I De schooier en de geleerde*.

Erika Kuijpers en Kleio-redacteur Jan van Oudheusden lazen het boek en hadden een gesprek met de auteur.

Drs. E. Kuijpers studeerde economische en sociale geschiedenis in Amsterdam. Momenteel doet zij onderzoek naar alfabetisering in de zeventiende eeuw en is free-lance publicist.

Emmanuel Le Roy Ladurie werd geboren in 1929 in Normandië. Na geschiedenis te hebben gedoceerd op een middelbare school in Montpellier in de jaren vijftig, kreeg hij daar een aanstelling aan de universiteit. Midden jaren zestig werd hij directeur van het prestigieuze 'Centre de recherches historiques des Hautes Etudes', vervolgens hoogleraar aan de Sorbonne en in 1973 opvolger van Fernand Braudel aan het Collège de France.

In al die jaren verscheen er een onstuitbare stroom artikelen, recensies en boeken van zijn hand. Nadat hij van 1987 tot 1994 directeur was van de Bibliothèque Nationale, wijdt hij zich nu weer helemaal aan het schrijven.

Le Roy Ladurie begon zijn wetenschappelijke carrière toen hij nog les gaf in Montpellier. Zijn onderzoek naar de agrarische geschiedenis van de Languedoc en de klimatologische geschiedenis van Frankrijk (respectievelijk in 1966 *Les paysans du Languedoc*, vertaling: *De boeren van de Languedoc* (1986) en in 1967 *l'Histoire du climat depuis l'an mil*) was aanvankelijk sterk gericht op

het verzamelen van cijfers. Geheel in de lijn van zijn leermeester Braudel richtte hij zich op de geografische, ecologische en economische geschiedenis van de lange en middellange termijn.

Maar nog tijdens zijn, aanvankelijk marxistisch geïnspireerde, onderzoek naar de agrarische geschiedenis van de Languedoc maakte hij naar eigen zeggen een koerswijziging. Achter de structurele en conjuncturele geschiedenis van de demografie en de economie, beschreven in de prachtigste tabellen en grafieken, ontdekte hij het grillige denken en handelen van mensen, de boeren van de Languedoc, een historische factor die zich niet in cijfertjes laat vatten.

Niet lang na het verschijnen van zijn proefschrift verkondigde Le Roy Ladurie 'histoire totale' te willen bedrijven. De computer, nog maar kort daarvoor euforisch binnengehaald, kon bij wijze van spreken al weer aan de kant. Economische theorieën moesten plaats maken voor antropologie en cultuurgeschiedenis.

Die overstap was niet in alle opzichten vernieuwend. Reeds Marc Bloch (1886-1944)

kleio

nummer 2/96
pagina's 4 en 5

Emmanuel Le Roy Ladurie

en Lucien Febvre (1878-1956), de grondleggers van de 'Annales-school', vernoemd naar het tijdschrift (*Annales d'histoire économique et sociale*, later: *Annales, Economies, sociétés, civilisations*) dat in 1929 door hen werd opgericht, proclameerden een 'totale' geschiedenis. Zij verzetten zich tegen de traditionele narratieve geschiedschrijving die zich bijna uitsluitend richtte op de politieke en staatkundige geschiedenis. Ze wilden het vak verbreden en verwetenschappelijkten door vragen te stellen en met hypothesen te werken. Met name de sociale, economische en psychologische aspecten verdienden naar hun idee de aandacht van historici. Om die te kunnen bestuderen, moesten men gebruik gaan maken van theorieën en methodes van andere disciplines.

In de praktijk was het werk in de *Annales* niet altijd zo 'totaal' als misschien was bedoeld. Iedereen had toch z'n eigen stokpaardjes en specialismen.

Na de oorlog maakten de *Annales* school met sterk kwantificerende studies op het gebied van de economische geschiedenis. Lucien Febvre stichtte eind jaren veertig de

Vle sectie van de Ecole Pratique des Hautes Etudes, voor economische en sociale wetenschappen.¹ Maar vooral zijn opvolger in 1956, Fernand Braudel (1902-1985), heeft naam en richting gegeven aan dit nieuwe instituut. Braudel was jarenlang de machtigste historicus van Frankrijk. Zijn dissertatie, *La Méditerranée et le Monde méditerranéen à l'époque de Philippe II* (1949) werd vooral beroemd om de structuralistische benadering van de geschiedenis van de lange termijn. Na Braudels vertrek in 1969-1970 werd hij opgevolgd door Georges Duby en Le Roy Ladurie aan het Collège de France, en door Jacques Le Goff als directeur van de 'Vle Section'.

Vanaf dat moment begonnen de Franse historici zich weer meer te interesseren voor de immateriële factoren in de geschiedenis en ontstonden er nieuwe richtingen met steeds weer andere, omstreden, namen: mentaliteitsgeschiedenis, etno-historie, historische antropologie of cultuurgeschiedenis. In feite keerden ze daarmee terug naar de idealen van vooral Febvre om ook de menselijke psyche onderwerp te maken van historisch onderzoek.

In het werk van Le Roy Ladurie is deze om-slag heel duidelijk te zien. *Montaillou* was een antropologisch geïnspireerde studie naar het katharisme in de Middeleeuwen in een dorpje aan de voet van de Pyreneeën². Het boek sloeg vooral aan, omdat het de lezer in staat stelde zich met de protagonisten, notabene veertiende-eeuwse herders, te identificeren. *Montaillou* gaat niet over abstracte historische feiten maar over mensen van vlees en bloed, die poepen en piesen en overspel plegen. Het boek poogt inzicht te geven in hun bijgeloof, passies en motieven. Daardoor leest het verhaal bijna als een roman.

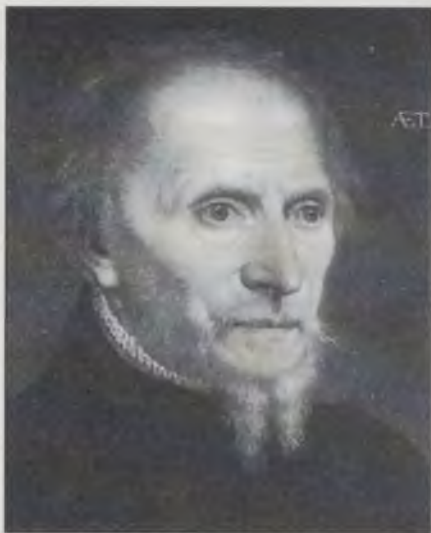
Montaillou gold lang als hét voorbeeld van de 'Nouvelle Histoire'. Maar ook andere publikaties van Le Roy Ladurie zoals bijvoorbeeld *Le carnaval de Romans*³, en nu *De eeuw van de familie Platter* kunnen hiertoe worden gerekend.

Vader en zoon

De Eeuw van de familie Platter is een familie-kroniek gebaseerd op de reisjournalen, brieven en memoires van de Zwitser Thomas Platter en zijn zonen Felix en Thomas junior.

Thomas Platter wordt in 1499 geboren als zoon van een zeer verarmde familie van bergbewoners in Wallis. Zijn moeder be-steedt hem uit bij een tante als hij nog heel klein is. Het leven dat hij daar leidt als geitenhoedertje is hard en vol ontberingen. Wanneer hij een jaar of tien is, sporen zijn verwanten hem aan om de wijde wereld in te trekken. Samen met zijn neef sluit hij zich aan bij een soort jeugdbende van landlopers die bedelend en stelend praktisch heel Mid-den-Europa onveilig maakt. Achteraf kan Thomas niet meer precies reconstrueren waar hij allemaal is geweest, maar zeker is dat ze tot in het huidige Polen zijn gekomen.

Pas rond zijn twintigste leert Thomas lezen en schrijven. Niet lang daarna vindt hij een leraar die hem ook de klassieke talen bij-brengt. Rond die tijd wordt hij protestant. Terwijl hij overdag in de leer is bij een touw-slager, kauwt hij 's nachts op rauwe knollen en zelfs op zand om wakker te blijven om te kunnen studeren. In een recordtempo ont-wikkelt hij zich zo tot een semi-geleerde hu-manist. In de tijd daarna vindt hij werk als onderwijzer, leraar Grieks en Hebreeuws en corrector in een drukkerij. Vervolgens wordt hij drukker, gaat nog tijdelijk in de leer bij een chirurgijn, en sticht uiteindelijk in Bazel een soort pensioonaat dat een goede naam verwerft.

Thomas Platter senior (1499-1582) als tachtigjarige.
Portret van Hans Bock de Oude.

Thomas Platter junior (1572-1628).
Portret van Bartholomäus Sarburgh.

Zijn leerlingen annex kostgangers leggen hem geen windeieren. Thomas koopt huizen in Bazel en later ook land buiten de stad waar hij in deeltijd landbouw gaat bedrijven.

In 1529 is hij getrouwd met Anna Dietschi, een dienstmeisje, eveneens afkomstig uit Wallis. Zij krijgen drie dochters die sterven aan de pest. Alleen een zoon, Felix, geboren in 1536, blijft leven. Deze jongen krijgt dan ook alle aandacht en een goede opvoeding. Als hij zestien is, stuurt zijn vader hem naar Montpellier om medicijnen te studeren. In zijn latere memoires beschrijft Felix het leven in die stad en aan de universiteit. Montpellier is in de zestiende eeuw een internationale gemeenschap van studenten uit heel Europa. Na zijn studie te hebben beëindigd maakt Felix in 1557 een reis door Frankrijk waar hij later uitgebreid over schrijft. Ter ere van zijn thuiskomst richten de burens in Bazel een straatfeest aan. Niet lang daarna promoveert hij en mag hij trouwen met de dochter van een bevriende apotheker. De totstandkoming van de huwelijksovereenkomst, compleet met nachtelijke serenades voor de aanstaande en een viergangenmenu voor tegen de tweehonderd genodigden, is een aaneenschakeling van een verbluffende hoeveelheid rituelen.

Daar eindigt dit eerste deel van *De eeuw van de familie Platter*. Felix wordt een voor-aanstaand medicus met een bloeiende praktijk in Bazel. Zijn huwelijk blijft echter kinderloos. Zijn vader Thomas, daarentegen, hertrouwt op 73-jarige leeftijd - twee maanden nadat hij weduwnaar is geworden - met een zeer jonge vrouw bij wie hij nog zes kinderen verwekt. Een zoon, Thomas junior, zal later eveneens zijn memoires schrijven. Hij vertegenwoordigt, al is hij de broer van Felix, de derde generatie memoireschrijvers van de familie. Als Thomas senior in 1582 overlijdt, neemt Felix de nog jonge kinderen op in zijn huis. Eerder heeft hij al een meisje, Gretlin, geadopteerd, waarvan de moeder aan de pest was overleden.

De eeuw van de familie Platter snijdt een groot aantal thema's aan uit de geschiedenis van de zestiende eeuw. Deze worden niet systematisch behandeld, maar zijn vervlochten met de op schrift gestelde herinneringen van de Platters. Le Roy Ladurie heeft van de verschillende teksten één chronologisch verhaal gemaakt.

Het boek vertelt in de eerste plaats de geschiedenis van een fenomenale sociale stijging. Binnen twee generaties klimmen de Platters op van bedelaar tot hoogleraar medicijnen aan de universiteit van Bazel. Na

Felix zijn nog verschillende Platters medicus geworden en hoogleraar in Bazel.

Verder beschrijft het de geschiedenis van de Reformatie. Het politiek-religieuze bewustwordingsproces van de jonge Thomas voltrekt zich in een razend tempo nadat hij eenmaal heeft leren lezen en schrijven, en mondt in 1522 uit in een privé-beeldenstormpje: de verbranding in de kachel van een beeld van de Heilige Johannes. In 1536 gaat in zijn drukkerij de allereerste versie van Calvijns *Christianae religionis Institutio* ter perse. Als hij wat ouder wordt, vermindert zijn radicalisme en voelt hij zich meer aangetrokken tot het humanisme.

De ervaringen van Felix in Montpellier illustreren de complexiteit van het religieuze leven. Felix, die net als zijn vader protestant is, woont in huis bij een Spaanse, tot het christendom bekeerde jood (marraan), die niettemin zijn zonen laat besnijden. Als hulpje in diens apotheek verkoopt Felix schoorvoetend de benodigde terpentijn voor de brandstapel van een paar veroordeelde hugenoten. Ondertussen bezichtigt hij tijdens zijn toeristische uitstapjes vol bewondering niet alleen de overblijfselen uit de klassieke oudheid, maar ook de paapse kathedralen. Deze wonderlijke religieuze tolerantie - wellicht is het ook onverschilligheid of pragmatisme - in tijden van kettervervolgingen en godsdienstoorlogen, is niet alleen een typerend voor Felix. De meeste mensen houden, ondanks sympathieën voor de ene of een andere leer, vooral vast aan oude gewoontes en tradities.

Tenslotte behandelt het boek zijdelings de politieke, sociaal-economische en religieuze constellatie in Europa. In het gedeelte over de reis van Felix naar Montpellier, zijn verblijf aldaar, en zijn reis naar Parijs en terug naar Bazel, komen ook de meeste verwijzingen voor naar de politieke en sociaal-economische situatie in die tijd.

Het interview

We ontmoeten Emmanuel Le Roy Ladurie 's middags in het hotel aan de Herengracht in Amsterdam waar hij met zijn vrouw logeert. De avond daarvoor hield hij in het Maison Descartes een korte uiteenzetting over zijn nieuwste boek. Hij lijkt een tikkeltje vermoeid van al dat publieke optreden tijdens dit bliksembezoek, maar vragen naar zijn welbevinden wuift hij bijna beledigd weg, zodat we maar snel van wal steken.

Hoe bent u op het idee gekomen voor dit boek?

Toen ik nog een jonge leraar was aan het lycée in Montpellier, ongeveer veertig jaar geleden, heb ik Platter leren kennen, die in de zestiende eeuw in Montpellier medicijnen studeerde. In Montpellier was Felix Platter al enigszins bekend onder historici, al bestonden er alleen slechte en onvolledige vertalingen van zijn memoires. Daarnaast ben ik ook altijd geïnteresseerd geweest in autobiografische geschriften van boeren, van bergbewoners met name. Ik heb ook ooit onderzoek gedaan naar herders in de Franse Alpen. De autobiografie van de oude Platter is een bijzonder voorbeeld. Kortom, de Platters bevinden zich al meer dan veertig jaar in mijn gezichtsveld.

Lange tijd zat ik met het taalprobleem, maar ik heb inmiddels goed Duits leren lezen, en ik heb in Bazel bovendien een assistente gevonden die me kon helpen met het plaatselijke dialect.

Bent u met bepaalde vooronderstellingen of hypothesen aan de slag gegaan?

Nee, ik werk nooit met hypothesen, in tegendeel, ik ga gewoon voor zo'n tekst zitten ... Dat is Amerikaanse vooringenomenheid, altijd maar hypothesen te moeten hebben. Nee, de belangrijkste wetenschappelijke ontdekkingen, neem de Big Bang, werden gedaan zonder hypothesen, eigenlijk per ongeluk. Ik ben niet tegen hypothesen, maar ik geloof dat het Amerikaans snobisme is. Ik probeer me een tekst toe te eigenen.

Een detail-studie

Het boek is bijzonder rijk aan details, beschrijvingen van het dagelijks leven, kleine voorvallen. Bevat dit boek ook nog een Braudeliaanse geschiedenis van de lange duur? Het boek bestrijkt meer dan een eeuw, dus dat kun je wel een lange termijn noemen. Daarnaast is dat concept van de 'longue

Le Roy Ladurie in gesprek met Erika Kuijpers.

durée' ook een, wat ik noem, een 'moteur du gaz pauvre' (een op hout gestookte motor) zoals ze die in de oorlog hadden. Eerlijk gezegd is wat ik bewonder van het werk van Braudel niet zo zeer zijn boek over de lange termijn. Wat ik heb overgehouden van Braudel, van de school van de *Annales*, is de aandacht voor de lagere klassen en het dagelijks leven, voor alles zo'n beetje wat geen politieke geschiedenis is. Verder vind ik dat geschiedenis vertellend kan zijn, niet altijd, maar vaak wel, dat ook personen interessant zijn, of het individu, zoals in het geval van deze vader en zoon.

De betekenis van de *Annales* moet niet worden gereduceerd tot het structuralisme. Het een sluit het andere niet uit. Binnen zijn school is het narratieve element misschien wat verwaarloosd, maar Braudel zelf was ook een echte verteller. Ik geloof hoe dan ook dat men de geschiedenis niet kan begrijpen zonder verhaal, zonder gevoel voor chronologie.

Wat heeft u zo gefascineerd aan de Platters?

Het is ten eerste heel uitzonderlijk om drie generaties memoireschrijvers in een familie te vinden. Thomas junior is dan weliswaar geen kleinzoon van de oude Platter, maar hij verschilt zoveel in leeftijd met zijn broer, Felix, dat er toch sprake is van drie generaties. Een tweede reden is het feit dat de teksten in het Schwyzerdeutsch zijn geschreven. De Platters waren daardoor in Zwitserland en Duitsland wel bekend, maar in Frankrijk was dit bronnenmateriaal nog betrekkelijk maagdelijk. Ten slotte geven deze bronnen een beeld van een meeslepende periode: de Renaissance, de Reformatie, so-

ciale stijging, Europa in die tijd ... Dat interesseert mij allemaal.

De memoires van de Platters zijn bijzonder informatief over hun jeugd, terwijl vaak wordt aangenomen dat men in de zestiende eeuw niet geïnteresseerd was in de kindertijd. Heeft u enig idee hoe dat is te verklaren?

Bij boeren-autobiografieën betreft het vaak mensen van boerenkomst die tijdens hun leven een briljante carrière hebben gemaakt. In Frankrijk heb je Capitain Coignet onder Napoleon, die een arm kind was uit de Bourgogne maar kapitein werd onder Napoleon. Dan heb je Restif de la Bretonne, die de zoon was van een boer maar een groot schrijver werd in Parijs; Jamerai Duval, een kleine ambachtsman, ook uit de Bourgogne, die de bibliothecaris werd van de prins, enzovoort. Zulke mensen schrijven ook over hun jeugd. Ook bij de Platters hebben we inderdaad twee getuigenissen over de jeugd.

Philippe Ariès, zijn werk is een beetje schematisch maar wel interessant, zegt dat de kindertijd niet belangrijk werd gevonden. Maar hier hebben we van twee mensen het verhaal van hun jeugd. De kindertijd van Thomas was een jeugd van het type dat Ariès beschrijft: hij was ongelukkig en had als kind een heel zwaar leven. Felix groeide daarentegen heel beschermd en gelukkig op in een typisch burgerlijk milieu. Eigenlijk meer zoals veel kinderen nu opgroeien.

De adoptie door Felix en zijn vrouw van de baby Gretlin, beschreven aan het einde van het boek, getuigt ook van een redelijk moderne zorg om kinderen.

Ja, dat is heel ontroerend, en het laat ook

Felix Platter (1536-1614) de grote geneesheer uit Bazel staat afgebeeld tussen verschillende objecten die verband houden met zijn voorkeur voor kunstcollecties en verzamelingen op het gebied van de natuurlijke historie. Portret van Hans Bock de Oude.

zien dat kinderen belangrijk waren en dat ouders affectieve relaties met kinderen hadden. Het was een los vel zonder datum in de papieren van Felix Platter. Misschien maakt hij met die daad in wezen de ellendige jeugd van zijn vader een beetje goed.

Dat verhaal toont overigens ook dat de kindersterfte enorm was toen. Die adoptie was de enige manier om het kind te redden, er waren nog geen instanties die zich om zo'n geval bekommerden.

Sociale mobiliteit

U zegt dat met name in de periode van de Reformatie er een grotere sociale mobiliteit was. De biografie van Thomas Platter is daarvan een voorbeeld, maar de vraag is wel hoeveel Thomas Platters er waren in die tijd.

Ik denk dat er altijd sociale mobiliteit is geweest. De ontvolking door de pest creëerde ruimte voor sociale stijging en de katholieke kerk is voor boeren altijd een middel geweest om op te klimmen op de maatschappelijke ladder. Kleine boeren konden priester worden, soms bisschop en ten slotte zelfs paus. Door de protestantse Reformatie werden veel katholieken van hun kerkelijke

maar ook wereldlijke functies ontslagen, waardoor anderen hun plaats konden innemen. Dus ik denk dat er in die tijd van de Renaissance heel veel sociale mobiliteit was. De meerderheid bleef natuurlijk gewoon boer of wat hij ook was, maar een minderheid profiteerde ervan.

De Platters zijn natuurlijk een extreem voorbeeld, maar ook Luther, Calvijn en Zwingli waren uit relatief eenvoudige milieus afkomstig. Dat geldt voor veel mensen uit reformatorische kringen maar ook voor andere belangrijke personen uit die tijd zoals bijvoorbeeld Christoforus Columbus.

Het spectaculaire van Thomas Platter is dat zijn leven zich tussen twee uitersten heeft bewogen: zijn armoede was tamelijk extreem en vervolgens verwierf hij rijkdom en aanzien.

Geeft hij daar zelf nog commentaar op? Is hij er trots op?

Hij ziet het als een beloning van God voor zijn werk en de energie die hij er in steekt. Dat is een protestantse benadering, maar misschien ook zijn Duitse kant, die van protestantse toewijding aan werk.

En de zoon?

Het is een sociale stijging in twee etappes, dat wil zeggen, de vader klimt op van bedelaar tot burger en behoort aan het einde van zijn leven tot de stedelijke middenklasse. De zoon wordt vanuit dat vertrekpunt medicus, en zelfs een groot medicus die koningen behandelt. Daar houdt de sociale stijging op, de generaties die volgen worden ook medici.

Schamen ze zich niet voor hun afkomst?

Nee, juist niet. Normaal gesproken verhullen zulke families inderdaad hun nederige afkomst, hoewel je toch ook adellijke Franse families hebt gehad die er weer wel prat op gingen dat hun voorouders visverkopers waren of zo, maar de meesten proberen toch iedereen te overtuigen van de voornaamheid van hun familie. Colbert was de zoon van een lakenkoper uit Reims, maar hij wilde per se afstammen van een adellijk geslacht. Hij zei dat hij van Schotse adel was. Lodewijk XIV, die dat geen seconde heeft geloofd, heeft toen om hem een plezier te doen een brief geschreven naar Schotland om na te gaan of het waar was. Maar in elke grote familie is wel ergens een eenvoudige boer als voorouder.

De toekomst

Bent u al bezig met het volgende deel over de Platters?

Het tweede deel gaat over het leven en werk

kleio

nummer 2/96
pagina's 8 en 9

van Felix Platter na zijn promotie en huwelijk en verder over Thomas junior. Deze heeft zelf veel geschreven, maar dat is vaak erg saai.

Ik zal toch proberen daar wat uit te halen, maar ik moet hem daarbij wel voortdurend bij de hand nemen. Erg vermoeiend. Zijn reisverslagen hebben meer weg van een Michelingids dan van een authentiek dagboek. Veel heeft hij uit andere boeken overgeschreven. Toch vind ik zijn getuigenis wel van belang.

Wanneer komt het uit?

Dat weet ik niet. (lachend) Als ik weer begin te barsten. Over een paar jaar. Ik ga gewoon door met werken.

Krijgt u er niet genoeg van steeds maar onderzoek te doen? Sommige historici willen op een gegeven moment wat anders doen. Nou ja, ik heb ook zes jaar aan het hoofd van de Bibliothèque Nationale gestaan, dat vond ik leuk, ik hou wel van bestuurswerk. Maar ik houd ook van onderzoek. Nee, ik ben het nog niet moe. Ik vind dit ook een belangrijk onderwerp.

Heeft u, behalve dit tweede boek, nog andere plannen?

Jawel, maar ik moet ook een beetje rekening gaan houden met mijn leeftijd hè. Maar dat wordt nog meer geschiedenis van Frankrijk en ik wil ook iets doen met een Italiaanse politicoloog, Guglielmo Ferrero⁴, een theoreticus over de kwestie rond de wettigheid en de erfopvolging van het koningschap. Met name over de legitimatie van de monarchie in de democratie. Ik zal in dat kader ook een hoofdstukje wijden aan de Nederlandse opstand in de zestiende eeuw.

Met vragen over het geschiedenisonderwijs - wat kinderen zouden moeten leren in de geschiedenisles - vallen we de auteur wat rauw

op zijn dak. Uit zijn antwoorden blijkt dat Le Roy Ladurie, sinds hij in de jaren vijftig zelf les gaf als geschiedenisleraar, zich niet meer heeft verdiept in deze problematiek. Tegelijk wordt duidelijk dat in Frankrijk geschiedenisonderwijs min of meer synoniem is met onderwijs in de vaderlandse geschiedenis, en dat twijfel aan het nut daarvan een vrij zeldzaam fenomeen moet zijn. Wie niet weet wie Lodewijk XIV was, is geen Fransman.

Hoe zit het met onze relatie met onze vader des vaderlands, Guillaume d'Orange?

De afgelopen tijd is er in Nederland een debat gevoerd over de toekomst van het geschiedenisonderwijs. Wat moeten naar uw idee kinderen leren op school? Moet de geschiedenisles zich beperken tot de vaderlandse geschiedenis? Moeten we geen aandacht besteden aan de geschiedenis van Afrika, Azië of Amerika?

Ik denk dat die vraag makkelijker is te beantwoorden voor een groter land als Frankrijk. De Nederlanders zijn een groot volk in een heel klein landje. De geschiedenis van de Nederlanden - hoe rijk die ook is - heeft niet de grootte van de Franse geschiedenis. Dus het is misschien niet mogelijk kinderen alleen de Nederlandse geschiedenis te laten bestuderen. Maar ik denk dat er toch een minimum aan onderwijs moet zijn over de eigen identiteit. In ieder geval voor het voortgezet onderwijs. En het lijkt mij dat dat voor jongeren in Nederland en Frankrijk toch Europa is en Noord Amerika. En daarna pas India of China.

Laatste vraag: had u in de zestiende eeuw willen leven in Bazel?

Nee, niet bepaald. Die mensen interesseren me, maar ik ben demograaf en ik ben me derhalve te zeer bewust van de fysieke problemen van het bestaan in die tijd. De ziektes, de positie van vrouwen, veel kinderen, hoge kindersterfte. We hebben het altijd over de goede oude tijd, maar als je kijkt naar de demografische feiten, dan was het een hard leven. Mensen accepteerden dat, maar wij zouden daar moeite mee hebben. Dus ondanks alle tekortkomingen van deze tijd, verkies ik nu te leven.

Terug naar het boek

• Kritiek en waardering

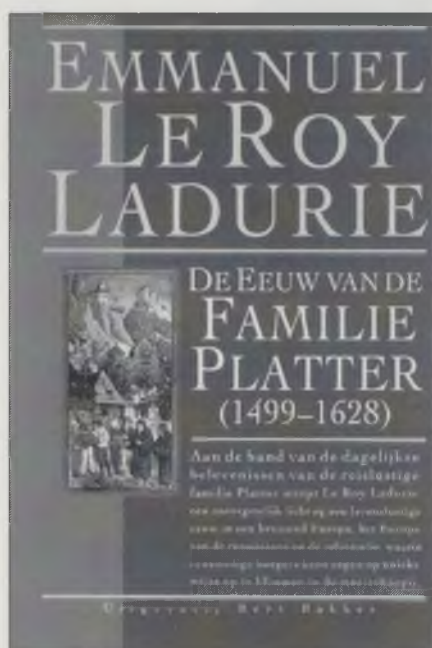
Le Roy Ladurie is duidelijk veel meer thuis in de geschiedenis van Frankrijk, en in het bijzonder die van de Languedoc, dan in de geschiedenis van Zwitserland. Overigens veronderstelt hij bij zijn publiek meer voorkennis van de geschiedenis van Frankrijk, de Reformatie en de Renaissance, dan de gemiddelde Nederlandse lezer in huis zal hebben. De terloopse verwijzingen, zonder enige toelichting, naar personen en gebeurtenissen: het Zwitsers Eedgenootschap, de godsdienstoorlogen in Duitsland en Zwitserland, de Reformatie en de militaire activiteiten, diplomatieke banden en bezittingen van het Franse koningshuis, zijn waarschijnlijk meer besteed aan zijn erudiete vakbroeders.

Wij 'gewone mensen' moeten bij het lezen van het boek ofwel een stapel naslagwerken bij de hand hebben, ofwel berusten in een kennelijk gebrek aan historische kennis.

Waar de auteur daarentegen wel in is geslaagd, is het schetsen van een bijna tastbaar beeld van het dagelijks leven in de zestiende eeuw. De smakelijke details liggen ook in dit boek weer rijkelijk opgetast. Thomas' zakelijke leven en zijn geldproblemen, de ontluisterende financiële onderhandelingen over het huwelijk van zijn zoon (het leek allemaal zo romantisch!) en de praktische bijkomstigheden van reizen zoals de prijs van overnachtingen, het oversteken van rivieren en doorkruisen van bossen met struikrovers. Verder zijn er beschrijvingen van kleding, eten, het leven in tijden van pest (in 1564 sterft een kwart van de bevolking van Bazel aan de pest), landbouwgebruiken in de Languedoc, openbare terechtstellingen, de promotie tot doctor aan de universiteit, omgangsvormen, opvoeding en ware ouderliefde.

Vrouwen komen in het boek niet aan het woord. Er is alleen de moeder, die heel ambitieus is voor haar zoon, huilt als hij vertrekt en als hij terugkomt, maar overigens op de achtergrond het huishouden, inclusief dat van het pensioonaat, bestiert. Een leven van keihard werken dus. Volgens Le Roy Ladurie is zij een sterke persoonlijkheid omdat Thomas zegt dat ze soms humeurig is, een enigszins bevreemdende gevolgtrekking. De vrouw van Felix, Madlen, lijdt haar leven lang aan haar kinderloosheid en vereenzelvigd zich dan ook met de Heilige Anna. Dan zijn er nog de vroeggestorven dochters van Thomas, een paar dienstmeisjes - eentje wordt openbaar geëxecuteerd omdat ze haar

Emmanuel Le Roy Ladurie,
De eeuw van de familie Platter (1499-1628).
I De schooier en de geleerde
 (Bert Bakker, Amsterdam 1996) 464 blz.,
 f65,- gebonden, f49,90, paperback.
 Vertaling van *Le siècle des Platter 1499-1628. I Le mendiant et le professeur (1995)*

onechte kind na de bevalling in het privaat heeft gegooid - en tenslotte Gredlin, het geadopteerde dochttertje van Felix dat heel lang thuis blijft wonen, maar waarvan we niet meer weten dan dat het een zonnetje in huis moet zijn geweest.

• Taalgebruik en vertaling

Er is natuurlijk weer van alles en nog wat aan te merken op *De eeuw van de familie Platter*. Het mogen dan bestsellers zijn, bij ieder nieuw boek van Le Roy Ladurie verrijst steenvast het koor van vakgenoten om te zeggen dat het wetenschappelijk weer niet door de beugel kan, dat wat hij doet oncontroleerbaar is en slecht verantwoord met zo weinig voetnoten, en dat hij zich teveel baseert op slechts een handjevol eenzijdige bronnen die hij niet, of te weinig kritisch bespreekt.

Verder wordt hem doorgaans verweten dat zijn voorbeelden niet representatief zijn, dat hij zijn gegevens niet toetst en zijn stellingen niet bewijst, dat hij geen kader schetst en structuur en systematiek mist.

Het is allemaal waar, maar tegelijk doet het niet ter zake. Sommige historici geven de geschiedenis ruggegraat, anderen vlees en bloed. Le Roy Ladurie is de meester van de tenenkaas en okselgeur, roze lippen en blozende wangen.

Daar staat tegenover dat zijn schrijfstijl, waar Franse recensenten helemaal lyrisch over zijn, naar Nederlandse normen bombastisch is. Veel te veel herhalingen en gedachten als: 'Calvijn komt eraan ... Calvijn, die onverwoestbare, kleine Picardische brug die al gauw tussen Germanen en Galliërs geslagen zal worden onder het voorwendsel van 'ketterij'...' (p.50)

Helaas is daarbij de vertaling, vooral in het eerste stuk, te bar voor woorden, een belediging voor de auteur en de lezers. Het lijkt wel alsof een eerste versie per ongeluk ongecorrigeerd en ongeredigeerd bij de drukker terecht is gekomen.

Het Frans schemert door in de zinsconstructies en het vocabulaire. In het Nederlands noem je onderwijzers of leraren geen 'pedagoog', een 'rode herberg' is een rare benaming voor een bordeel en het bijhouden van een 'register' op reis doet ook niet meteen een belletje rinkelen.

Er zijn zinnen die niet lopen, verkeerd gebruikte uitdrukkingen, dissonant populair taalgebruik (Thomas heeft 'een hele zooi' broers p.47) en een overdadig en volstrekt ondoorgrondelijk gebruik van aanhalingstekens, haakjes, cursiveringen en, dat is echt bizar, vraagtekens tussen haakjes (?) overal kriskras door de tekst.

Gelukkig wordt het gaandeweg iets minder en went het ook op den duur. Maar, wat belangrijker is, nog voordat het zover is, wordt de lezer gegrepen door het verhaal zelf. Thomas en Felix zijn meeslepende personages.

Noten

1. De Ecole Pratique is een opleiding die in plaats van via colleges, zoals aan de universiteit, door middel van praktische oefening opleidt tot wetenschappelijk onderzoek.
2. *Montaillou, village occitan de 1294 à 1324* (1975) Nederlandse vertaling uit 1984: *Montaillou, een ketters dorp in de Pyreneeën 1294-1324*.
3. *Le carnaval de Romans. De la Chandeleur au mercredi des Cendres 1579-1580* (1979) Nederlandse vertaling uit 1985: *Het carnaval van Romans. Van Maria-Lichtmis tot Aswoensdag 1579-1580*.
4. Guglielmo Ferrero (1871-1943), Italiaans historicus, politcoloog. Auteur van onder andere: *Grandeur et décadence de Rome* (1902-1907) en *Ruine de la civilisation antique* (1921).

kleio

